

Kto o tym decyduje? Jak działa państwo i samorząd z perspektywy obywatela

1. Wprowadzenie

Obywatel spotyka się z działaniem państwa i samorządu niemal każdego dnia.

Korzysta ze szkoły, transportu publicznego, dróg, parków, bibliotek, przychodni, infrastruktury sportowej i wielu innych usług. Obowiązują go przepisy prawa, może korzystać z usług instytucji publicznych, zgłaszać problemy, składać wnioski i petycje, uczestniczyć w konsultacjach oraz – po osiągnięciu odpowiedniego wieku – brać udział w wyborach.

Aby jednak skutecznie działać, trzeba wiedzieć:

kto właściwie może podjąć decyzję w konkretnej sprawie?

Nie każdy problem należy zgłaszać do burmistrza. Nie każdą sprawą zajmuje się parlament. Nie każdą decyzję dotyczącą szkoły może podjąć jej dyrektor.

Świadome uczestnictwo obywatelskie zaczyna się więc od umiejętności odnalezienia właściwego poziomu decyzji.

Podstawowa ścieżka działania obywatelskiego wygląda następująco:

SPRAWA → KOMPETENCJA → DECYDENT → NARZĘDZIE DZIAŁANIA → ODPOWIEDŹ → DALSZE DZIAŁANIE

2. Odbiorcy

Materiał jest przeznaczony dla młodzieży w wieku około 14–19 lat, w szczególności uczniów szkół ponadpodstawowych.

Może być wykorzystywany podczas:

- edukacji obywatelskiej;
 - godzin wychowawczych;
 - zajęć projektowych;
 - warsztatów;
 - pracy samorządów uczniowskich;
 - działalności młodzieżowych rad;
 - projektów dotyczących społeczności lokalnej.
-

3. Cele

Po pracy z materiałem uczestnik:

- rozumie, że zadania publiczne są wykonywane na różnych poziomach;
 - rozróżnia podstawowe kompetencje szkoły, samorządu i administracji państwowej;
 - zna podstawową strukturę samorządu terytorialnego;
 - rozumie podstawowe funkcje parlamentu, rządu, Prezydenta RP, sądów i administracji publicznej;
 - potrafi ustalić, która instytucja może odpowiadać za konkretną sprawę;
 - rozumie różnicę pomiędzy organem podejmującym decyzję a instytucją wykonującą zadanie;
 - potrafi dobrać podstawowe narzędzie działania obywatelskiego;
 - potrafi przygotować proste zgłoszenie, wniosek lub propozycję;
 - wie, gdzie szukać informacji o działaniach instytucji publicznych;
 - rozumie znaczenie informacji publicznej i przejrzystości działania władz;
 - rozwija poczucie sprawczości i odpowiedzialności za wspólnotę.
-

4. Pierwsze pytanie obywatela: kto ma kompetencję?

Jednym z najczęstszych błędów w działaniu obywatelskim jest kierowanie sprawy do osoby lub instytucji, która nie może jej rozwiązać.

Jeżeli przy szkole znajduje się niebezpieczne przejście dla pieszych, samo przekazanie postulatu dyrektorowi szkoły może nie wystarczyć.

Jeżeli uczniowie chcą zmienić sposób wykorzystania szkolnego korytarza, nie ma potrzeby zwracania się do ministra.

Dlatego przed rozpoczęciem działania warto odpowiedzieć na pytanie:

Kto ma kompetencję do podjęcia decyzji?

Kompetencja oznacza zakres spraw, w których dany organ lub instytucja może zgodnie z prawem działać i podejmować decyzje.

Zasada

Najpierw ustal, kto może zdecydować. Dopiero potem wybierz sposób działania.

5. Trzy przestrzenie działania młodego obywatela

W wielu sprawach dotyczących młodych ludzi można wyróżnić trzy podstawowe poziomy.

SZKOŁA

Sprawy dotyczące bezpośrednio życia społeczności szkolnej.

SAMORZĄD TERYTORIALNY

Sprawy dotyczące miejscowości, powiatu lub regionu.

PAŃSTWO

Sprawy dotyczące całego kraju, prawa ogólnokrajowego oraz działania centralnych instytucji państwa.

Granice nie zawsze są proste. Jedna sprawa może dotyczyć kilku poziomów jednocześnie.

6. Poziom pierwszy: szkoła

Szkoła jest jedną z pierwszych instytucji publicznych, w których młody człowiek może praktycznie doświadczać funkcjonowania wspólnoty.

W zależności od sprawy znaczenie mogą mieć między innymi:

- dyrektor;
- nauczyciele;
- rada pedagogiczna;
- samorząd uczniowski;
- rada rodziców;
- organ prowadzący szkołę.

Przykładowe sprawy

- organizacja życia szkolnego;
- wykorzystanie przestrzeni;
- wydarzenia szkolne;
- działania samorządu uczniowskiego;
- zgłaszanie potrzeb uczniów;
- bezpieczeństwo;
- niektóre zasady funkcjonowania szkoły.

Ćwiczenie

Uczniowie chcą stworzyć strefę odpoczynku na jednym z korytarzy.

Odpowiedz:

1. Kogo należy zapytać?
2. Czy samorząd uczniowski może sam podjąć decyzję?
3. Kto odpowiada za bezpieczeństwo przestrzeni?

4. Czy potrzebne będą pieniądze?
 5. Kto może zaakceptować zmianę?
-

7. Samorząd terytorialny – dlaczego istnieje?

Nie wszystkie decyzje dotyczące mieszkańców muszą być podejmowane przez centralne instytucje państwa.

Wiele spraw najlepiej rozwiązywać możliwie blisko ludzi, których dotyczą.

Samorząd terytorialny umożliwia mieszkańcom wspólnot lokalnych i regionalnych uczestniczenie w zarządzaniu częścią spraw publicznych.

W Polsce funkcjonują trzy zasadnicze poziomy samorządu terytorialnego:

gmina → powiat → województwo

Każdy z nich odpowiada za inne rodzaje zadań.

8. Gmina – najbliżej mieszkańca

Gmina jest podstawową jednostką samorządu terytorialnego.

To właśnie na poziomie gminy podejmowanych jest wiele decyzji, które mieszkańcy widzą w swoim codziennym otoczeniu.

W zależności od rodzaju gminy organem wykonawczym jest:

- wójt;
- burmistrz;
- prezydent miasta.

Organem stanowiącym i kontrolnym jest rada gminy lub rada miasta.

Przykładowe obszary działania gminy

Mogą dotyczyć między innymi:

- lokalnych dróg i ulic;
- transportu lokalnego;
- przestrzeni publicznej;
- gospodarki komunalnej;
- części infrastruktury sportowej;
- bibliotek i lokalnej kultury;
- terenów zielonych;
- lokalnego planowania przestrzennego;

- części placówek oświatowych;
- działań społecznych.

Pytanie obywatelskie

Czy mój problem dotyczy przede wszystkim codziennego funkcjonowania mojej miejscowości?

Jeżeli tak, bardzo często pierwszym poziomem, który należy sprawdzić, jest gmina.

9. Rada gminy i wójt, burmistrz lub prezydent – to nie to samo

W samorządzie istnieje podział funkcji.

Rada

Podejmuje uchwały oraz decyduje o wielu podstawowych kierunkach działania samorządu.

Wójt, burmistrz lub prezydent miasta

Realizuje zadania wykonawcze i odpowiada za wykonywanie wielu decyzji.

Dla obywatela ważne jest więc rozróżnienie:

kto ustanawia określone rozwiązanie

od

kto odpowiada za jego wykonanie.

Ćwiczenie

Młodzi mieszkańcy chcą, aby w przyszłorocznym budżecie znalazły się środki na stworzenie miejsca spotkań młodzieży.

Zastanów się:

- czy wystarczy rozmowa z jednym urzędnikiem;
 - kto podejmuje decyzję dotyczącą budżetu;
 - kto może przygotować propozycję;
 - jak mieszkańcy mogą próbować wpłynąć na decyzję.
-

10. Powiat

Niektóre zadania obejmują obszar większy niż pojedyncza gmina.

Na poziomie powiatu działają między innymi:

- rada powiatu;
- zarząd powiatu;
- starosta.

Powiat realizuje zadania ponadgminne.

Dla młodego człowieka szczególnie widoczne mogą być sprawy dotyczące części:

- szkół ponadpodstawowych;
- dróg powiatowych;
- transportu;
- pomocy społecznej;
- innych usług obejmujących kilka gmin.

Studium przypadku

Uczniowie szkoły ponadpodstawowej chcą wprowadzenia dużych zmian w infrastrukturze budynku.

Dyrektor popiera pomysł, ale informuje, że szkoła nie może samodzielnie sfinansować inwestycji.

Pytania

- Kto prowadzi szkołę?
- Czy sprawa może wykraczać poza kompetencje dyrektora?
- Do jakiej instytucji należy skierować propozycję?
- Jaką rolę może odegrać samorząd uczniowski?

11. Samorząd województwa

Samorząd województwa zajmuje się sprawami o charakterze regionalnym.

Jego organami są:

- sejmik województwa;
- zarząd województwa.

Marszałek województwa przewodniczy zarządowi województwa i organizuje jego pracę.

Działania samorządu województwa mogą dotyczyć między innymi:

- rozwoju regionu;
- części transportu regionalnego;

- polityki regionalnej;
- kultury;
- wykorzystywania części środków przeznaczonych na rozwój regionu.

Ważne rozróżnienie

Marszałek województwa i wojewoda to nie ta sama funkcja.

Marszałek działa w strukturach **samorządu województwa**.

Wojewoda jest przedstawicielem **Rady Ministrów w województwie** i działa w ramach administracji rządowej.

12. Ćwiczenie: Marszałek czy wojewoda?

Przyporządkuj określenia:

- samorząd;
- administracja rządowa;
- działania regionalne;
- przedstawiciel Rady Ministrów;
- zarząd województwa;
- nadzór nad zgodnością z prawem działań samorządu w zakresie przewidzianym przepisami

do:

MARSZAŁEK

lub

WOJEWODA

Wniosek

To, że dwie instytucje działają na obszarze tego samego województwa, nie oznacza, że mają te same kompetencje.

13. Państwo – kto tworzy prawo?

Najważniejsze przepisy obowiązujące w całym kraju nie są tworzone przez samorządy.

Kluczową rolę w stanowieniu ustaw odgrywa parlament.

Polski parlament składa się z dwóch izb:

Sejmu i Senatu.

Proces stanowienia prawa obejmuje kilka etapów, a uchwalona ustawa nie staje się prawem wyłącznie dlatego, że ktoś przedstawił jej projekt.

Ćwiczenie

W internecie pojawia się informacja:

„Poseł zapowiedział projekt ustawy, więc od przyszłego miesiąca obowiązuje nowe prawo.”

Oceń to stwierdzenie.

Pytania

- Czy projekt ustawy jest już obowiązującym prawem?
 - Jak można sprawdzić, na jakim etapie znajduje się propozycja?
 - Dlaczego warto odróżniać zapowiedź polityczną od obowiązującego przepisu?
-

14. Rząd

Rząd, czyli Rada Ministrów, prowadzi politykę państwa i odpowiada za realizację wielu zadań administracji rządowej.

W jego skład wchodzi:

- Prezes Rady Ministrów;
- ministrowie;
- inni członkowie przewidziani w przepisach.

Poszczególne ministerstwa odpowiadają za określone obszary polityki publicznej.

Nie oznacza to jednak, że minister może samodzielnie rozwiązać każdy problem dotyczący swojego obszaru.

Przykład

Problem z jednym lokalnym przystankiem autobusowym najczęściej nie wymaga rozpoczynania działania od ministerstwa.

Najpierw należy ustalić:

kto organizuje dany transport i kto zarządza daną infrastrukturą.

15. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej

Prezydent RP jest organem państwa o konstytucyjnie określonych kompetencjach.

Jego rola nie polega na bezpośrednim zarządzaniu każdą dziedziną życia publicznego.

Dla obywatela ważne jest przede wszystkim rozumienie, że:

wysoka pozycja instytucji w państwie nie oznacza kompetencji do każdej sprawy.

Ćwiczenie

Uczeń chce, aby w jego miejscowości wybudowano ścieżkę rowerową.

Czy wysłanie listu do Prezydenta RP jest najbardziej bezpośrednią drogą rozwiązania problemu?

Uzasadnij odpowiedź.

16. Sądy

Sądy nie służą do ustalania bieżącej polityki gminy czy organizowania lokalnych wydarzeń.

Ich podstawowym zadaniem jest sprawowanie wymiaru sprawiedliwości.

Obywatel powinien rozumieć różnicę pomiędzy:

decyzją polityczną lub administracyjną

a

rozstrzygnięciem sporu prawnego.

Nie każda decyzja, z którą obywatel się nie zgadza, jest automatycznie sprawą dla sądu.

Jednocześnie możliwość dochodzenia swoich praw przed niezależnym sądem jest jednym z fundamentów demokratycznego państwa prawnego.

17. Rzecznik Praw Obywatelskich

W sytuacjach dotyczących ochrony praw i wolności ważną instytucją jest Rzecznik Praw Obywatelskich.

Jego rola jest inna niż rola:

- parlamentu;
- rządu;
- sądu;
- samorządu terytorialnego.

Rzecznik stoi na straży praw i wolności człowieka i obywatela.

Pytanie

Dlaczego w demokratycznym państwie potrzebne są instytucje, których zadaniem jest czuwanie nad przestrzeganiem praw i wolności jednostki?

18. Mapa sprawy obywatelskiej

Przed rozpoczęciem działania przejdź przez kolejne kroki.

KROK 1. Nazwij problem

Co dokładnie chcesz zmienić?

Nie:

„W naszym mieście wszystko działa źle.”

Lepiej:

„Na przystanku przy ulicy X nie ma bezpiecznego dojścia dla pieszych.”

KROK 2. Zbierz fakty

Sprawdź:

- co dokładnie się dzieje;
 - kogo dotyczy problem;
 - jak często występuje;
 - czy istnieją dane;
 - czy inni mieszkańcy również go zgłaszają.
-

KROK 3. Ustal właściwy poziom i kompetencję

Zadaj pytania:

- Kto zarządza miejscem?
 - Kto finansuje usługę?
 - Kto może zmienić zasadę?
 - Czy sprawa jest szkolna, lokalna, powiatowa, regionalna czy państwowa?
-

KROK 4. Znajdź decydenta

Ustal:

kto może faktycznie podjąć decyzję.

KROK 5. Wybierz narzędzie

Może nim być:

- rozmowa;
 - zgłoszenie;
 - wniosek;
 - petycja;
 - konsultacja;
 - udział w spotkaniu;
 - projekt uczniowski;
 - działanie samorządu uczniowskiego;
 - inicjatywa lokalna;
 - udział w budżecie obywatelskim;
 - kontakt z przedstawicielem samorządu;
 - inne przewidziane prawem formy działania.
-

KROK 6. Przedstaw rozwiązanie

Nie ograniczaj się do:

„Naprawcie to.”

Spróbuj przedstawić:

problem → dane → potrzeby → możliwe rozwiązanie → uzasadnienie.

KROK 7. Sprawdź odpowiedź

Dowiedz się:

- co zdecydowano;
 - dlaczego;
 - czy sprawa została przekazana dalej;
 - czy potrzebne są dodatkowe informacje.
-

KROK 8. Zdecyduj, co dalej

Możliwe dalsze działania:

- uzupełnienie informacji;
- zmiana propozycji;

- zebranie poparcia;
 - konsultacje;
 - kontakt z inną właściwą instytucją;
 - skorzystanie z innych dostępnych procedur.
-

19. Narzędzie: Karta „Kto o tym decyduje?”

Moja sprawa

.....

Jakiego poziomu dotyczy?

- szkoła;
- gmina;
- powiat;
- województwo;
- państwo;
- nie wiem.

Kto może być odpowiedzialny?

.....

Gdzie to sprawdzę?

.....

Kto może podjąć decyzję?

.....

Kto może być partnerem?

.....

Jakiego narzędzia użyję?

.....

Jakiego rezultatu oczekuję?

.....

20. Gra: Nie ten urząd!

Uczestnicy otrzymują karty z problemami.

Ich zadaniem jest wskazanie najbardziej prawdopodobnego poziomu odpowiedzialności.

Karta 1

W szkolnej bibliotece brakuje miejsca do cichej nauki.

SZKOŁA / GMINA / PAŃSTWO

Karta 2

Na ulicy obok szkoły znajduje się niebezpieczne przejście dla pieszych.

SZKOŁA / WŁAŚCIWY ZARZĄDCA DROGI / PARLAMENT

Karta 3

Młodzi mieszkańcy chcą nowego skateparku.

SAMORZĄD LOKALNY / SĄD / PREZYDENT RP

Karta 4

Grupa chce zmiany przepisów obowiązujących w całej Polsce.

SAMORZĄD UCZNIOWSKI / POZIOM PAŃSTWOWY / BIBLIOTEKA GMINNA

Karta 5

Uczniowie chcą zmienić sposób działania szkolnego samorządu.

SZKOŁA / WOJEWODA / PARLAMENT

Karta 6

Mieszkańcy chcą dowiedzieć się, ile gmina wydała na remont placu.

SAMORZĄD LOKALNY / PREZYDENT RP / SĄD

Zasada

W prawdziwym życiu odpowiedź nie zawsze będzie tak prosta jak w grze.

Najważniejszą kompetencją jest umiejętność **sprawdzenia właściwości instytucji**, a nie zgadywanie.

21. Studium przypadku: Niebezpieczne przejście

Uczniowie zauważają, że przed szkołą znajduje się przejście dla pieszych o słabej widoczności.

Dochodzi tam do niebezpiecznych sytuacji.

Etap 1. Problem

Co dokładnie należy sprawdzić?

- liczbę zdarzeń;
- widoczność;
- natężenie ruchu;
- oznakowanie;
- opinie użytkowników.

Etap 2. Kompetencja

Kto zarządza drogą?

Nie każda droga w miejscowości należy do tego samego zarządcy.

Etap 3. Partnerzy

- uczniowie;
- rodzice;
- szkoła;
- mieszkańcy;
- odpowiednia jednostka samorządu lub zarządca drogi.

Etap 4. Propozycja

Możliwe postulaty:

- lepsze oznakowanie;
- doświetlenie;
- zmiana organizacji ruchu;
- analiza bezpieczeństwa.

Pytanie

Dlaczego zdanie:

„Niech burmistrz coś z tym zrobi”

może być niewystarczające?

22. Studium przypadku: Autobus odjeżdża pięć minut za wcześnie

Uczniowie dojeżdżający z kilku miejscowości kończą lekcje o 15:10.

Autobus odjeżdża o 15:05.

Następny kurs jest po godzinie.

Zadanie

Przygotuj plan działania.

Sprawdź:

- kto organizuje przewóz;
- czy linia jest gminna, powiatowa, regionalna czy komercyjna;
- ilu uczniów dotyczy problem;
- czy zmiana pięciu minut wpłynie na inne połączenia;
- kto może podjąć decyzję.

Następnie przygotuj:

problem + dane + proponowaną zmianę + uzasadnienie.

23. Studium przypadku: Chcemy miejsca dla młodzieży

W miejscowości brakuje przestrzeni, w której młodzi ludzie mogliby bezpłatnie spotykać się po lekcjach.

Zadanie

Ustal:

1. czy gmina posiada odpowiednie pomieszczenia;
2. kto może zdecydować o ich wykorzystaniu;
3. jak sprawdzić potrzeby młodzieży;
4. jak przedstawić propozycję;
5. jakie koszty może generować rozwiązanie;
6. kto może być partnerem projektu.

Ważne

Aktywność obywatelska nie kończy się na żądaniu.

Dobra propozycja powinna również odpowiadać na pytanie:

„Jak możemy pomóc w jej realizacji?”

24. Studium przypadku: Nowe prawo z TikToka

W mediach społecznościowych pojawia się film:

„Rząd właśnie zakazał korzystania z telefonów osobom poniżej 16 roku życia. Przepis wchodzi od poniedziałku.”

Film ma ponad milion wyświetleń.

Zadanie

Zanim uznasz informację za prawdziwą, ustal:

- czy rzeczywiście istnieje taki przepis;
- kto miałby go uchwalić lub wydać;
- czy informacja dotyczy projektu, zapowiedzi czy obowiązującego prawa;
- gdzie można sprawdzić treść przepisów;
- od kiedy miałyby obowiązywać.

Wniosek

Rozumienie działania instytucji państwa jest również narzędziem ochrony przed dezinformacją.

25. Studium przypadku: Teren zielony pod zabudowę

Mieszkańcy dowiadują się, że teren, z którego korzystają jako miejsca rekreacji, może zostać przeznaczony pod zabudowę.

Pytania

- Kto podejmuje decyzje dotyczące planowania przestrzennego?
- Czy mieszkańcy mogą poznać dokumenty?
- Czy przewidziano konsultacje lub możliwość składania uwag?
- Czy wystarczy napisać komentarz w mediach społecznościowych?
- Jakie formalne możliwości działania istnieją?

Wniosek

Skuteczna partycypacja często wymaga poznania **procedury**, a nie tylko wyrażenia opinii.

26. Skąd obywatel ma wiedzieć, co robi urząd?

Instytucje publiczne powinny działać w sposób umożliwiający obywatelom uzyskiwanie informacji o sprawach publicznych.

Jednym z podstawowych źródeł jest **Biuletyn Informacji Publicznej – BIP**.

Można w nim znaleźć, zależnie od instytucji, między innymi informacje o:

- jej strukturze;
- kompetencjach;
- władzach;
- dokumentach;
- uchwałach;
- zamówieniach;
- sposobach załatwiania spraw;
- danych kontaktowych.

Ćwiczenie

Znajdź stronę BIP swojej gminy lub miasta.

Sprawdź:

1. kto jest przewodniczącym rady;
2. kiedy odbywają się posiedzenia;
3. gdzie publikowane są uchwały;
4. gdzie znajduje się informacja o budżecie;
5. jak skontaktować się z urzędem.

27. Prawo do informacji publicznej

Obywatel nie musi opierać swojej wiedzy o działaniu władz wyłącznie na komunikatach publikowanych w mediach społecznościowych.

Może poszukiwać informacji dotyczących działalności instytucji publicznych.

Przykładowe pytania mogą dotyczyć:

- kosztu inwestycji;
- treści określonego dokumentu;
- sposobu wydatkowania środków;

- rezultatów określonego programu.

Ćwiczenie

Zamiast pytać:

„Dlaczego urząd tyle wydaje?”

sformułuj konkretne pytanie:

„Jaki był całkowity koszt realizacji projektu X?”

lub:

„Jakie wydatki poniesiono na realizację projektu X?”

Zasada

Dobra kontrola obywatelska zaczyna się od precyzyjnego pytania.

28. Petycja, wniosek, konsultacja – różne narzędzia, różne cele

Nie każda forma działania służy temu samemu.

Rozmowa lub zgłoszenie

Dobre przy prostym, konkretnym problemie.

Wniosek lub propozycja

Pozwala przedstawić potrzebę oraz rozwiązanie.

Petycja

Może służyć do formalnego przedstawienia postulatu w sprawie publicznej.

Konsultacje społeczne

Pozwalają mieszkańcom przedstawić opinie dotyczące planowanych rozwiązań.

Budżet obywatelski

Tam, gdzie funkcjonuje, umożliwia mieszkańcom uczestniczenie w wyborze projektów finansowanych ze środków publicznych.

Młodzieżowa rada

Może być przestrzenią reprezentowania opinii młodych mieszkańców i dialogu z samorządem.

Zasada

Narzędzie dobiera się do sprawy – nie odwrotnie.

29. Narzędzie: Dobierz sposób działania

Problem jest prosty i techniczny

Przykład: uszkodzona ławka.

Najpierw: zgłoszenie do właściwej instytucji.

Potrzebna jest zmiana decyzji lub nowa inicjatywa

Przykład: stworzenie miejsca dla młodzieży.

Możliwe działania: diagnoza potrzeb, propozycja, konsultacja, rozmowa z decydentem.

Sprawa dotyczy wielu mieszkańców

Możliwe działania: konsultacje, petycja, spotkanie publiczne, działania przedstawicielskie.

Potrzebujesz informacji

Najpierw: sprawdź BIP, oficjalne dokumenty lub skorzystaj z dostępnych form uzyskania informacji publicznej.

30. Karta przygotowania wystąpienia obywatelskiego

Kim jesteśmy?

.....

Jaki problem zgłaszamy?

.....

Gdzie sprawdziliśmy informacje dotyczące problemu?

.....

Kogo dotyczy?

.....

Kto może podjąć decyzję?

.....

Jakie rozwiązanie proponujemy?

.....

Jakie są korzyści?

.....

Jakie mogą pojawić się koszty lub trudności?

.....

W czym możemy pomóc?

.....

Czego oczekujemy od instytucji?

.....

31. Gra: Droga jednej sprawy

Uczestnicy otrzymują problem:

„Młodzi mieszkańcy chcą bezpiecznej ścieżki rowerowej łączącej osiedle ze szkołą.”

Ich zadaniem jest przeprowadzenie sprawy przez kolejne etapy.

ETAP 1 – DIAGNOZA

Czy istnieje problem?

ETAP 2 – DANE

Kto korzystałby ze ścieżki?

ETAP 3 – KOMPETENCJA

Kto zarządza drogą i terenem?

ETAP 4 – DECYDENT

Kto może podjąć decyzję?

ETAP 5 – PARTNERZY

Kto może poprzeć propozycję?

ETAP 6 – NARZĘDZIE

Jak przedstawić sprawę?

ETAP 7 – ODPOWIEDŹ

Co zrobić, jeśli pierwsza odpowiedź brzmi „nie”?

ETAP 8 – ALTERNATYWA

Czy można znaleźć inne rozwiązanie?

32. „Nie” również jest informacją

Nie każda inicjatywa obywatelska kończy się sukcesem.

Instytucja może odpowiedzieć:

- brak pieniędzy;
- brak kompetencji;
- przeszkody prawne;
- brak odpowiedniego terenu;
- projekt jest technicznie niemożliwy;
- inne zadanie ma wyższy priorytet.

Odpowiedzialny obywatel powinien wtedy ustalić:

Czy sprawa trafiła do właściwej instytucji?

Dlaczego propozycja została odrzucona?

Czy problem można rozwiązać inaczej?

Czy warto przedstawić nowe dane?

Czy możliwe jest rozwiązanie częściowe?

Zasada

Demokracja daje prawo do zabierania głosu. Nie gwarantuje, że każda propozycja zostanie przyjęta.

33. Kto naprawdę odpowiada? – ćwiczenie detektywistyczne

Uczestnicy wybierają jeden realny obiekt w swojej miejscowości:

- drogę;
- park;
- boisko;
- przystanek;
- bibliotekę;
- szkołę;
- teren zielony.

Ich zadaniem jest ustalenie:

1. kto jest właścicielem lub zarządcą;
2. jaka instytucja odpowiada za jego funkcjonowanie;
3. kto może podjąć decyzję o zmianie;
4. gdzie można znaleźć informacje;
5. jak mieszkaniec może zgłosić problem.

Efekt

Powstaje **lokalna mapa odpowiedzialności publicznej**.

34. Mapa lokalnych instytucji

Uzupełnij dla swojej miejscowości.

Urząd gminy / miasta

Adres / strona:

.....

Rada gminy / miasta

Gdzie publikowane są informacje o posiedzeniach:

.....

Starostwo powiatowe

.....

Urząd marszałkowski

.....

Urząd wojewódzki

.....

Młodzieżowa rada – jeśli funkcjonuje

.....

Budżet obywatelski – jeśli funkcjonuje

.....

Platforma zgłaszania problemów

.....

Biuletyn Informacji Publicznej

.....

35. Ćwiczenie: Jedna sprawa – pięć złych adresów

Problem:

Przy szkole potrzebne jest dodatkowe oświetlenie uliczne.

Uczestnicy otrzymują pięć propozycji:

1. napisać do Prezydenta RP;
2. napisać do Parlamentu Europejskiego;
3. ustalić zarządcę drogi i właściwą jednostkę samorządu;
4. napisać do przypadkowego influencera;
5. złożyć skargę do sądu bez wcześniejszego ustalenia, kto odpowiada za drogę.

Zadanie

Wskaż najbardziej racjonalny pierwszy krok i uzasadnij.

Wniosek

Aktywność obywatelska jest skuteczniejsza, gdy opiera się nie tylko na zaangażowaniu, ale również na znajomości kompetencji instytucji.

36. Instytucja, urząd, organ – czy to to samo?

W języku codziennym pojęcia te bywają używane zamiennie.

W działaniu obywatelskim warto jednak rozumieć, że:

organ może posiadać określone kompetencje decyzyjne,

natomiast

urząd zapewnia obsługę organizacyjną i administracyjną wykonywania zadań.

Przykładowo:

burmistrz i urząd miasta nie są tym samym.

Dla obywatela istotne jest więc nie tylko pytanie:

„Do jakiego budynku mam pójść?”

ale:

„Kto jest właściwy do rozpatrzenia mojej sprawy?”

37. Jak czytać kompetencje instytucji?

Gdy szukasz informacji, zwracaj uwagę na sformułowania:

- „do zadań należy...”;

- „odpowiada za...”;
- „organem właściwym jest...”;
- „zarządcą jest...”;
- „organ prowadzący...”;
- „uchwala...”;
- „wykonuje...”;
- „nadzoruje...”.

Pozwalają one ustalić, jaka jest rzeczywista rola danej instytucji.

38. Samorząd terytorialny a administracja rządowa

Obie struktury działają w państwie, ale pełnią odmienne funkcje.

Samorząd terytorialny

Reprezentuje wspólnoty mieszkańców i wykonuje określone zadania publiczne na poziomie lokalnym lub regionalnym.

Administracja rządowa

Realizuje zadania państwa wynikające z prawa oraz polityki prowadzonej na poziomie ogólnokrajowym.

Do refleksji

Dlaczego część spraw lepiej rozwiązywać lokalnie, a inne powinny być regulowane jednakowo w całym kraju?

39. Zasada pomocniczości

W demokratycznym państwie ważna jest idea, zgodnie z którą sprawy powinny być rozwiązywane możliwie blisko obywatela, jeżeli niższy poziom jest w stanie skutecznie je realizować.

Dlatego lokalny problem nie musi automatycznie stawać się problemem ogólnopaństwowym.

Ćwiczenie

Przyporządkuj sprawy:

- regulamin szkolnej biblioteki;
- lokalna linia autobusowa;
- budowa parku miejskiego;
- przepisy prawa karnego;
- polityka zagraniczna;

- wykorzystanie szkolnego dziedzica

do poziomu, który najprawdopodobniej powinien się nimi zajmować.

40. Od mieszkańca do współdecydenta

Uczestnictwo obywatelskie może mieć różny poziom.

INFORMACJA

Obywatel dowiaduje się, co planuje instytucja.

OPINIA

Może przedstawić swoje stanowisko.

KONSULTACJA

Instytucja aktywnie zbiera opinie.

WSPÓŁPRACA

Mieszkańcy uczestniczą w przygotowaniu rozwiązania.

WSPÓŁDECYDOWANIE

Obywatele mają realny udział w wyborze określonego rozwiązania.

Pytanie

Czy każda decyzja powinna być podejmowana bezpośrednio przez wszystkich mieszkańców?

Dlaczego niektóre decyzje powierzamy wybranym przedstawicielom lub specjalistom?

41. Karta oceny własnego działania

Po zakończeniu inicjatywy odpowiedz:

Czy właściwie zdefiniowaliśmy problem?

.....

Czy znaleźliśmy właściwego decydenta?

.....

Czy mieliśmy wystarczające dane?

.....

Czy wiedzieliśmy, gdzie sprawdzić kompetencje właściwej instytucji?

.....

Czy zaproponowaliśmy rozwiązanie?

.....

Czy uwzględniliśmy potrzeby innych grup?

.....

Czy otrzymaliśmy odpowiedź?

.....

Co zrobilibyśmy inaczej następnym razem?

42. Projekt końcowy: Mapa wpływu młodego obywatela

Uczestnicy wybierają jedną realną sprawę dotyczącą:

- szkoły;
- osiedla;
- miejscowości;
- transportu;
- przestrzeni publicznej;
- środowiska;
- kultury;
- sportu;
- potrzeb młodzieży.

Następnie przygotowują pełną mapę działania.

1. Problem

Co chcemy zmienić?

2. Dowody

Skąd wiemy, że problem istnieje?

3. Interesariusze

Kogo dotyczy?

4. Poziom

Szkoła, gmina, powiat, województwo czy państwo?

5. Kompetencja

Kto odpowiada?

6. Weryfikacja

Gdzie sprawdzimy, kto jest właściwy w tej sprawie?

7. Decydent

Kto może podjąć decyzję?

8. Partnerzy

Kto może nas wesprzeć?

9. Narzędzie

Jak przedstawimy sprawę?

10. Rozwiązanie

Co konkretnie proponujemy?

11. Plan B

Co zrobimy, jeśli propozycja nie zostanie przyjęta?

43. Samoocena

Oceń każde stwierdzenie w skali od 1 do 5.

1 – zdecydowanie nie

5 – zdecydowanie tak

- Rozumiem różnicę między szkołą, samorządem terytorialnym i administracją państwową.
- Potrafię wskazać trzy poziomy samorządu terytorialnego.
- Rozumiem różnicę między radą gminy a wójtem, burmistrzem lub prezydentem miasta.
- Rozumiem różnicę między marszałkiem województwa a wojewodą.
- Wiem, że parlament i rząd pełnią różne funkcje.
- Potrafię ustalić, która instytucja może odpowiadać za konkretną sprawę.
- Wiem, gdzie sprawdzić kompetencje instytucji.
- Wiem, gdzie szukać informacji o działaniach urzędu.
- Rozumiem, czym jest informacja publiczna.
- Potrafię dobrać sposób działania do rodzaju problemu.
- Potrafię przygotować konkretną propozycję zamiast ogólnego żądania.
- Czuję, że lepiej rozumiem, jak młody obywatel może wpływać na swoje otoczenie.

44. Obywatel, który wie, gdzie zapukać

Państwo i samorząd mogą wydawać się skomplikowanym systemem instytucji, urzędów i procedur.

Nie trzeba jednak znać na pamięć wszystkich kompetencji każdego organu, aby być aktywnym obywatelem.

Znacznie ważniejsza jest umiejętność zadawania właściwych pytań:

Jaki dokładnie jest problem?

Kogo dotyczy?

Kto za to odpowiada?

Kto może podjąć decyzję?

Gdzie mogę to sprawdzić?

Jakiego narzędzia mogę użyć?

Jak mogę uzasadnić swoją propozycję?

Co zrobię, jeśli pierwsza próba się nie powiedzie?

Świadomy obywatel nie musi znać odpowiedzi na każde pytanie.

Powinien natomiast wiedzieć, **jak znaleźć właściwą instytucję, gdzie sprawdzić jej kompetencje i jak skutecznie przedstawić swoją sprawę.**

Właśnie dlatego znajomość sposobu działania państwa i samorządu jest nie tylko wiedzą o instytucjach.

Jest praktycznym narzędziem obywatelskiego działania.